

Ergenlerde Sigara, Alkol ve Madde Kullanımının Benlik İmajı, Depresyon ve Anksiyete Ölçümleri ile İlişkileri

Haluk Özbay*, Erol Göka*, Aliye Mavili Aktaş**, Emine Öztürk*,
Nail Şahin***, Serpil Güngör*, Mehmet Aybaş*, Gül Hınçal*

ÖZET

Başta alkol kullanımı olmak üzere, diğer psikiyatrik bozukluklara madde kullanım bozukluğunun eşlik etmesi gerek araştırmaların gerekse klinik gözlemlerin sıklıkla işaret ettiği bir olgudur.

Genellikle ergenlik dönemi sigara, alkol ve madde kullanımının başlangıç yaşı olarak gösterilmektedir. Gençler arasında bu tür alışkanlıkların oranında artış olduğu konusunda ise tartışmalar sürmektedir.

Bu çalışmada 11-12 yaş arası 1167 işçi ve 1055 öğrencide bu tür alışkanlıkların sıklığı ile depresyon, anksiyete ve benlik imajı ölçümleri arasındaki ilişki araştırılmıştır. Benlik imajı ölçümleri Offer Benlik İmajı Ölçeği, depresyon ölçümleri Beck Depresyon Envanteri, anksiyete ölçümleri Durumluk-Süreklilik Kaygı Ölçekleri kullanılarak yapılmıştır.

Araştırma bulgularına göre deneklerin ortalama %17'si sigara kullanmaktadır. Alkol kullanma oranı %6.7, madde kullanım oranı %2.9 olarak bulunmuştur. Bu bulgular ölçeklerden elde edilen puanlarla karşılaştırılmıştır.

Anahtar kelimeler: Ergenlik, Madde Bağımlılığı, Depresyon, Benlik İmajı, Anksiyete. Düşünen Adam, 1991, 4(3): 53-58

SUMMARY

Research and clinical observations frequently point to a co-morbidity of substance and alcohol abuse. Cigarette, alcohol, and substance abuse generally begins in adolescence, and the controversy on the subject that these disorders among adolescents are getting more frequent continues.

In this research conducted on a non-clinical population of adolescents, 1167 workers and 1055 students aged between 11-22, correlations between alcohol, cigarette, and substance consumption and their relations with self image, depression, and anxiety are considered. This was done by using Offer Self Image Questionnaire, Beck Depression Inventory, and State-Trait Anxiety Scale.

17% of the subjects reported cigarette smoking, 6.7% used alcohol, and 2.9% used varying substances. Findings are discussed in light of these subjects' scores on Offer Self Image Questionnaire, Beck Depression Inventory, and State-Trait Anxiety Scale.

Key words: Adolescence, Substance Abuse, Depression, Self Image, Anxiety. Düşünen Adam, 1991, 4(3): 53-58

GİRİŞ

Son yıllarda gerek hükümet programlarında ve kitle iletişim araçlarında gerekse bilimsel çalışmalarda, gençlerin madde kullanımına yönelik dikkatlerde belirgin bir artış göze çarpmaktadır (Bukstein ve ark. 1989). Bu dikkat artışının belli başlı nedenleri vardır. Nedenlerin başında gençlerin madde kullanım sorununun çok ciddi bir yaygınlık boyutuna ulaştığının sanılması gelmektedir. A.B.D.'nde yapılan bir ulusal tarama çalışmasın-

da gençlerin %43'ünün son iki hafta içinde en az bir kere çok fazla miktarda (beş veya daha fazla duble) alkol aldıklarını, %18'inin haftada en az bir kere, %6'sının hergün marihuana kullandıklarını göstermiştir (Newcomb ve ark. 1986). Diğer araştırmaların sonuçları da (Berman ve ark. 1990, Engs ve ark. 1991) bu endişeyi doğruluyor gibi görünüyor. Madde kullanımına başlama yaşının son zamanlarda 9-10 yaşına kadar inmesi ise yaygınlaş-

* SSK Ankara Hastanesi Psikiyatri Kliniği.
** Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu.
*** Ortadoğu Teknik Üniversitesi Psikoloji Bölümü.

manın ve endişenin başka bir haklı gerekçesi olarak sunuluyor (Smith ve ark. 1991). Elbette gençlerde madde kullanımının halk sağlığı için taşıdığı tehdidin niteliği her ülkede aynı değildir. Madde kullanım örüntüleri, kültürden kültüre, hatta A.B.D.'de eyaletten eyalete büyük farklılıklar gösterebilmektedir (Engs ve ark. 1991, Smith ve ark. 1991).

Ergenlerin madde kullanım sorununa yönelik dikkat artışının diğer nedenleri ergenlik döneminin özellikleri ile ilgilidir. Ergenlerin %80'i yaşamlarını kazalar, intihar ve cinayet gibi trajik ölüm biçimi ile yitirmektedir (Bass ve ark. 1985). Bu ölümlerin yaklaşık %50'sine ilaçların ve alkolün neden olduğu saptanmıştır. (Rogers ve ark. 1991) Madde kullanımı olan ergenlerin kullanmayanlara göre üç kere daha fazla intihara başvurdukları bildirilmektedir (Berman ve ark. 1990). Denebilir ki ergenlik yapısı gereği madde kullanımı için incinirlik ve duyarlılık taşıyan bir süreçtir. İlaç deneyiminin bile istatistiksel olarak normatif bir ergen davranışı olduğu söylenebilir (Rogers ve ark. 1991). Çoğu ergen başlangıçta deneme ve görme amacıyla madde kullanmakta sonra da bırakmaktadır. Fakat bu denemeler biyolojik ve toplumsal olarak uygun olan ergenlerin ileride madde bağımlısı olmasına hazırlık anlamına da gelebilmektedir. Bu nedenle erişkin yaşamdaki madde kullanım bozukluklarının önlenmesi için de gözler ergenlik dönemine çevrilmekte, ergenlikte madde kullanımına yolaçan nedenler ve motivasyonlar araştırılmakta, eğer madde kullanımı yerine daha uygun başatma becerileri geliştirilebilirse, madde kullanımına karşı başarılı olunabileceği umudu beslenmektedir (Kandel ve ark. 1984).

Klinik uygulamada madde kullanım bozukluğu olan ergenlerin genellikle başka bir psikiyatrik tanı veya tanıları aldığı dikkat çekmektedir. Normal ya da henüz kliniğe başvurmamış ergenlerde yapılan tarama çalışmalarında da bu sonuç desteklenmektedir (Bukstein ve ark. 1989, Deykin ve ark. 1987, Stowell 1991). Ancak madde kullanımı olan ergenlerde yapılan bu tür "dual tanı" veya "komorbidite" araştırmalarının yöntemsel bir açmazı vardır. Hangi bozukluğun veya belirtilerin diğerini önceliği yani primer mi yoksa sekonder mi olduğu yeni araştırmalara kaynaklık etmektedir. Literatür taramasından edinilen izlenime göre ergenlerin madde kullanımının daha çok sekonder karakterde olduğunu söyleyen "self-medikasyon" hipotezini (Khantzian 1985) destekleyen araştırmalar yayımlanmaktadır (Bukstein ve ark. 1989; Deykin ve ark. 1987).

Ergenlerde madde kullanımı ile ensık bir arada görülen rahatsızlık olarak depresyon üzerinde durulmaktadır (Deykin ve ark. 1987; Glass 1990; Levy ve ark. 1989; Rogers ve ark. 1991). Depresyonu

anksiyete bozuklukları ve diğer psikiyatrik rahatsızlıklar izlemektedir (Bukstein ve ark. 1989). Birçok çalışmada madde kullanım bozukluklarının tek bir tanı kategorisi gibi ele alınmasının güçlüklerinden söz edilmekte, genellikle sigara içme bu kapsama alınmamaktadır.

Geniş bir gençlik araştırmasının bir parçası olan bu çalışmada ise ergenlik döneminde sigara, alkol ve diğer maddelerin kullanımıyla depresyon, anksiyete ve benlik imajı ölçümleri arasındaki ilişki üzerinde durulacaktır. Araştırmanın özgünlüğü Türkiye'de yapılıyor oluşunun yanısıra böyle bir çalışmada benlik imajı ölçümünü de kullanması ve batılı ülkelerde yalnızca öğrencilerle yapılmasının aksine, çalışan ergenleri de araştırmaya dahil edilmesidir.

YÖNTEM

Örneklem: Araştırma örneklemini 1167 işçi ve 1055 öğrenci olmak üzere 2222 ergeni kapsamaktadır. Örneklem tümü psikiyatriye başvurmamış normal ergenlerden oluşmuştur. Çalışan ergenler, Ankara'da Ostim ve Siteler'deki çıraklık eğitim merkezlerinden, küçük ve orta ölçekli işyerlerinden yarı tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilmişlerdir. Çalışan grupta 830 erkek, 336 kız vardır. (Bir kişi cinsiyetini belirtmemiştir). Öğrenciler ise çalışanlar ile sosyo ekonomik düzey açısından uygunluk gösterecek şekilde belirlenmiş semt okullarından seçilmiştir. Öğrenci grubunda 490 erkek, 559 kız bulunmaktadır (Altı kişi cinsiyetini belirtmemiştir).

Veri Toplama Araçları:

A. Offer Benlik İmajı Ölçeği: 1962 yılında Offer ve ark. tarafından geliştirilmiş ve normal ergenlik özelliklerini saptama amacı taşıyan bu ölçek Türkiyenin de dahil olduğu çeşitli ülkelerde kullanılmış ve uluslararası geçerliliği olduğu gösterilmiştir (Offer, 1988). 99 sorudan oluşan bu ölçeğin Türkiye'de geçerli ve güvenilir olarak kullanılacağı gösterilmiştir (Özbay ve ark., 1991). Ölçek, benliğin farklı yönlerini ele alan 11 alt ölçekten oluşmaktadır. Bu alt ölçekler şunlardır: 1. Psikopatoloji, 2. Aile ilişkileri, 3. Bireysel değerler, 4. Dürtü kontrolü, 5. Cinsellik, 6. Duygusal ton, 7. Sosyal ilişkiler, 8. Uyum, 9. Beden imajı, 10. Başatma, 11. Meslek eğitim amaçları. Tüm alt ölçek puanlarının toplanmasıyla elde edilen Toplam puanın ergenin benlik imajını yansıttığı kabul edilmektedir.

B. Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği: Spielberg ve ark. tarafından 1970 yılında gerçekleştirilen bu ölçek, kişinin o anda yaşadığı kaygıyı ve kişilik özelliği olarak devamlı yaşadığı kaygıyı ortaya çıkarmak amacıyla kullanılmaktadır. Ölçeğin Türkçe'ye çevirisi ve güvenilirlik çalışmaları Le Compte

ve Öner (1976) tarafından geçerlilik çalışmaları Öner (1977) tarafından yapılmıştır.

C. Beck Depresyon Envanteri: Depresyon araştırmalarında en yaygın kullanılan (Beck ve ark., 1961) bu ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması ve geçerlilik çalışmaları Tegin (1980) tarafından yapılmıştır.

D. Anket: Örneklem grubunun iş, okul, eğitim durumu gibi özelliklerine ilişkin soruların yanısıra işe yada okula karşı tutumları, aile yapısı ve ailesiyle ilişkileri, boş zaman değerlendirme etkinlikleri, alkol-sigara kullanımı, "kafa bulmak" için herhangi bir madde kullanıp kullanmadığıyla ilgili soruları da kapsamaktadır. Bu araştırmada anketeeki şu soru temel alınmıştır:

Aşağıdaki maddelere alışkanlığınız var mı? Varsa hangisini ne sıklıkla kullanıyorsunuz?

Sigara:

Kullanmıyorum.
Günde yarım paketten az
Yarım-bir paket
Bir paketten çok

Alkollü içki:

Kullanmıyorum
Haftada 1'den az
Haftada 1-2
Haftada 3-4
Hergün

"Kafa bulmak için" herhangi birşey kullanıyorsunuzuz?

Kullanıyorum-Kullanmıyorum

Kullanıyorsanız Belirtiniz:

Verilerin Toplanması: Ölçekler ve anket öğrencilere ve çıraklık eğitim merkezi gruplarına sınıflarında toplu halde uygulanmıştır. İşyeri uygulamalarında ise, işyerine gidilerek anketler uygulanmıştır. Uygulama sırasında gençlerden kimlikleri ile ilgili bilgi alınmamıştır.

Verilerin analizi: Araştırmada yukarıda belirtilen ölçek puanlarının çalışan ve öğrenci ergenlerde, sigara, alkollü içki ve "kafa bulmak" için herhangi bir madde kullanma açısından ne denli farklı olduğuna bakılmıştır. Bu nedenle önce sigara, alkol ve "kafa bulma" değişkenleri açısından dört ölçeğin toplam puanları alınmış, çalışan ve öğrenci gruplarındaki farklılıkların anlamlı olup olmadığını incelenmiştir. Ayrıca Offer Benlik İmajı Ölçeğinin alt ölçeklerinde de gruplararası ve grup içi karşılaştırmalar yapılarak değişkenlerin ölçek puanları üzerindeki etkisi araştırılmış, bu amaçla t-testi ve varyans analizi istatistiksel tekniklerinden yararlanılmıştır.

BULGULAR

Hem öğrenci grubunda, hem çalışan grupta anketin yukarıda belirtilen madde kullanımıyla ilgili sorusuna değişik yanıt verme oranları bulunmuştur.

Sigara ile ilgili olarak öğrencilerin 177'si yanıt vermemiştir. Yanıt verenlerden 78'si (yaklaşık %92) sigara kullanmadığını belirtirken, 93'ü (yaklaşık %8'i) sigara kullandığını söylemiştir. Sigara kullanan öğrencilerin ise 69'u (yaklaşık %76) ancak günde yarım paketten az sigara kullandığını belirtmiştir. Günde 1/2-1 paket arası sigara kullanan öğrenci sayısı yalnızca 7'dir.

Sigara ile ilgili olarak, çalışan gençlerin 33'ü yanıt vermemiştir. Yanıt verenlerden 82'si (yaklaşık %72) sigara kullanmadığını belirtirken, 306'sı (yaklaşık %28) sigara kullandığını söylemiştir. Sigara kullanan çalışan gençlerin 182'si (yaklaşık %59) günde yarım paketten az, 103'ü (yaklaşık %34) 1/2-1 paket arası sigara kullandığını belirtmiştir. 21 çalışan genç (yaklaşık %7) ise günde bir paketten fazla sigara kullandığını söylemiştir.

Alkol ile ilgili olarak öğrencilerin 189'u yanıt vermemiştir. Yanıt verenlerin 816'sı (yaklaşık %95) alkollü içki kullanmadığını belirtirken, 40'ı (yaklaşık %5) alkollü içki kullandığını söylemiştir. Alkollü içki kullananların büyük bir bölümü (36 tanesi) haftada birden az alkollü içki kullandığını, ancak 4 tanesi haftada 1-2 kere alkollü içki kullandığını söylemiştir. Haftada 3-4 kere ya da hergün alkollü içki kullandığını belirten öğrenci olmamıştır.

Alkol ile ilgili olarak çalışan gençlerin 49'u yanıt vermemiştir. Yanıt verenlerin 1010'u (yaklaşık %91) alkollü içki kullanmadığını belirtirken 108'i (yaklaşık %9) alkollü içki kullandığını söylemiştir. Alkollü içki kullanan çalışan gençlerin yarısından fazlası (63 tane) haftada birden az alkollü içki kullandığını, 34'ü haftada 1-2 kere, 11'i haftada 3-4 kere alkollü içki kullandığını belirtmiştir. Hergün alkollü içki kullanan çalışan gence bu örnekleme rastlanmamıştır.

"Kafa bulma" ile ilgili olarak öğrencilerin 111'i yanıt vermemiştir. Yanıt verenlerin 908'i (yaklaşık %97) "kafa bulmak" için herhangi bir madde kullanmadıklarını belirtirken ancak 36'sı (Yaklaşık %3) bir madde kullandıklarını söylemişlerdir. Çalışan gençlerin ise 10'u bu soruya yanıt vermemiştir. Yanıt veren çalışan gençlerin 1130'u (yaklaşık %99) "kafa bulmak" amacıyla hiçbir madde kullanmadığını belirtirken, kullandığını söyleyen çalışan genç sayısı 27'dir.

Tüm örneklem toplamı için elde edilen kullanma oranları ise deneklerin ortalama %17'sinin sigara, %6.7'sinin alkol, %2.9'unun "kafa bulmak" için herhangi bir madde kullandıkları şeklindedir. "Kafa bulmak" için kullanılan maddenin

Tablo 1: Çalışan ve öğrenci ergen gruplarının ölçek puanlarının sigara, alkol ve madde kullanımı açısından karşılaştırılması.

	Sigara				Alkol				Madde			
	Öğrenci		İşçi		Öğrenci		İşçi		Öğrenci		İşçi	
	Var	Yok	Var	Yok	Var	Yok	Var	Yok	Var	Yok	Var	Yok
Beck	18.53*	14.38*	15.54	14.73	15.20	14.51	19.24*	15.22*	14.77	13.47	19.14	15.37
Durumluk Kaygı	44.94	43.88	43.83*	40.74*	44.11	43.02	44.06	41.02	42.85	44.30	43.62	41.22
Sürekli Kaygı	50.56	50.58	53.16	50.08	50.75	50.77	52.22	50.19	50.38	50.74	52.92*	50.11*
Offer Toplam	268.69*	261.53*	276.82	264.86	268.02	262.30	275.00	264.79	267.58	262.81	287.11*	265.68*
Psikopatoloji	26.77	28.63	29.82	27.69	27.97	28.67	29.74	27.78	29.33	28.72	32.11*	27.85*
Aile İlişkileri	51.33*	45.72*	49.57*	46.17*	50.13	46.05	50.04	46.38	50.11	46.08	49.03*	46.69*
Bireysel Değerler	12.19	11.84	14.96	13.95	12.26	11.81	15.84	13.89	11.91	11.91	14.81	14.11
Dürtü Kontrolü	20.85	20.60	21.59	20.16	21.47	20.64	20.90	20.21	20.75	19.41	22.28	20.22
Cinsellik	21.47*	28.46*	25.56	27.00	22.49	28.27	25.33	26.89	26.30	28.16	26.77	26.71
Duygusal Ton	26.79	25.67	27.86*	24.72*	26.81	25.83	27.09	25.08	25.58	25.97	30.11*	25.13*
Sosyal ilişkiler	22.86	23.46	24.57	24.00	22.15	23.52	25.10	23.92	25.58	25.97	25.96	23.96
Uyum	22.86	23.46	31.02	30.30	22.15	23.52	30.12	30.58	23.60	22.88	31.74	30.67
Beden İmajı	26.46	27.55	23.15	22.00	27.05	27.69	22.96	21.96	27.08	27.72	25.25*	22.02*
Başetme	23.13	23.00	11.81	11.52	21.44	23.05	12.63	11.40	21.66	23.07	12.04	11.48
Mesleki İlgisi	11.05	11.44	17.17	16.80	11.04	11.52	17.80	16.67	11.50	11.75	11.96	16.83

*P < .05 düzeyinde anlamlı.

niteliği konusunda yapıstırıcı kullandığını söyleyen iki çalışan genç dışında bilgi alınmamıştır.

Örnekleminizdeki madde kullanım oranlarının bu denli düşüklüğü istatistiksel karşılaştırmaların sağlıklılığı açısından sorunlar yaratmıştır. Bu nedenle yaş grupları, cinsiyet ayırımı, kullanılan madde miktarı gibi ara değişkenler çoğu kere gözönüne alınmayarak, sigara, alkol ve madde kullanımı genelde kullanan ve kullanmayan öğrenci ve çalışan gençleri ölçeklerdeki sonuçlarla karşılaştırarak değerlendirme yoluna gidilmiştir. Bu değerlendirme sonuçları Tablo 1'de görülmektedir. Madde kullanım miktarının sonuçları etkileyebildiği kimi durumlar ayrıca belirtilecektir.

Tablodaki sonuçlar incelendiğinde:

a) Sigara kullanma yönünden: Sigara kullanan öğrencilerin, kullanmayan öğrencilere göre Beck Depresyon Envanteri ve Offer Benlik İmajı ölçeğinin toplam puanları yönünden anlamlı düzeyde olumsuz puanlar aldıkları saptanmıştır. Yine Offer Ölçeğinin Aile İlişkileri alt testinde, sigara kullanan öğrenciler, anlamlı düzeyde olumsuz puanlar almışlardır. Ancak ilginç olarak Cinsellik alt testinde sigara içen öğrencilerin, içmeyenlere göre daha olumlu cinsel tutum puanları aldıkları görülmektedir. Kaygı ölçekleri ve diğer Offer alt testleri yönünden sigara içen ve içmeyen öğrenciler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Sigara kullanan çalışan gençlerin, kullanmayanlara göre öğrencilerden farklı olarak Beck Depresyon Envanteri ve Toplam Offer puanları bakımından olumsuz puanları anlamlı düzeyde değildir. Ancak aile ilişkileri puanları, öğrencilerde olduğu gibi çalışan gençlerde de sigara içenlerde anlamlı düzeyde olumsuzdur. Sigara kullanan çalışan gençlerde ayrıca Duygusal Ton alt testinde de kullanmayanlara göre anlamlı ölçüde olumsuzdur. Yine sigara kullanan çalışan gençlerde Durumluk Kaygı Ölçeği puanları kullanmayanlara göre anlamlı ölçüde olumsuzdur. Sürekli Kaygı Ölçeği puanları ise günde bir paketten fazla sigara içen çalışan gençlerde anlamlı ölçüde olumsuzdur. Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği puanları öğrencilerde ilginç bir durum sergilemektedir. Yalnızca günde yarım paketten az sigara içen öğrencilerin, hem Durumluk hem Sürekli kaygı puanları sigara içmeyenlerden anlamlı ölçüde olumsuzdur.

b) Alkollü içki kullanma yönünden: Alkollü içki kullanan öğrencilerle kullanmayan öğrenciler arasında araştırmadaki hiçbir ölçeğin puanlarında anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Alkollü içki kullanan çalışan gençlerde ise yalnızca Beck puanları kullanmayanlara göre anlamlı ölçüde olumsuzdur. Yine haftada 3-4 kere alkollü içki kullanan çalışan gençlerin Offer Uyum ve Başetme alt testlerinde kullanmayanlara göre anlamlı ölçüde olumsuz puanlar aldıkları saptanmıştır.

c) "Kafa bulmak" için herhangi bir madde kullanma yönünden: Alkollü içki kullanmada olduğu gibi "kafa bulmak" için herhangi bir madde kullanmada da öğrenciler açısından kullananlar ve kullanmayanlar arasında hiçbir ölçekte anlamlı farka rastlanmamaktadır. Oysa çalışan gençlerde "kafa bulmak" için herhangi bir madde kullananları Sürekli Kaygı Ölçeği ve Toplam Offer Benlik İmajı Ölçeği puanları açısından, kullanmayanlara göre anlamlı ölçüde olumsuz puanlar almışlardır. Yine bu grupta Offer,; Psikopatoloji, Aile İlişkileri, Bireysel Değerler, Duygusal Ton, Beden İmajı alt ölçeklerinde de anlamlı ölçüde kullananlarda olumsuzluk vardır.

TARTIŞMA

Özellikle sigara olmak üzere, alkollü içki ve sigara kullanma oranının çalışan ergenlerde daha sık görülmesinin yanısıra bu araştırmanın en önemli bulgularından birinin örnekleminizdeki ergenlerin batılı ülkelerdeki verilerle karşılaştırıldığında çok düşük oranlarda madde kullanımına başvurmaları olduğu söylenebilir. 1990 Temmuz ayında yapılan bir Gallup araştırmasında Amerika'lı yetişkinlerin %27'sinin sigara içtikleri bulunmuştur (Glass 1990). Ülkemizdeki çalışan gençlerde ise bu oran %28'dir. Buradan bir halk sağlığı sorunu olan sigaraya karşı, daha çok risk altında çalışan gençleri hedef alan bir mücadele programı sürdürülmesinin gerektiği sonucunu çıkarabiliriz. Özellikle öğrencilerde yanıt vermeme oranlarının yüksek oluşundan, madde kullanımı sorununda açık olunmasına karşı, gençlerimizde henüz bir direnç olduğu, bu direnç hesaba katıldığında ulaştığımız sonuçlara göre gerçek madde kullanım oranlarında bir miktar daha artış olacağı söylenebilir. Ancak her ne olursa olsun, örneğin Polonya'da öğrencilerin erkeklerde %43, kızlarda %39 oranında alkol kötü kullanımı gösterdikleri (Engs ve ark., 1991), A.B.D.'de 1987 yılı taramasında öğrencilerin %57'sinin zararlı bir ilacı denedikleri gözönüne alındığında (Bukstein ve ark., 1989) sonuçlarımızın olumlu niteliği ortaya çıkar.

Sigara içme oranıyla depresif belirtilerin şiddeti arasında doğrusal bir orantı olduğunu; sigara bırakıldığında depresyon görülme oranlarının düştüğünü ileri süren yayınlar vardır (Anda ve ark., 1990; Glassman ve ark., 1990). Araştırmamızda öğrenci gençlerde sigara ile depresyon arasındaki bağlantı doğrulanmaktadır. Ancak çalışan gençlerde sigara ile depresyon yerine durumluk kaygı arasında bir bağ olduğu görülmektedir. Yine öğrencilerde günde yarım paketten az sigara içme ile durumluk ve sürekli kaygı arasında bir bağ olması dikkati çekmektedir. İlginc olarak, çalışan gençlerde depresyon ile alkollü içki kullanma arasında bir ilişki görülmektedir. "Self medikasyon" hipotezine

göre baktığımızda, ülkemizde öğrencilerin depresif belirtileriyle, işçilerin ise anksiyeteleri ile başedebilmek için sigara içtikleri söylenebilir. Yine literatürde, depresyon ile alkollü içki kullanımı arasındaki ilişkiye işaret edilmektedir (Bukstein ve ark., 1989). Bu, ülkemizde daha ziyade çalışan gençler için doğrudur. Öğrenci ve çalışan gençler arasındaki sözkonusu farkın nereden kaynaklandığı, kültürel etkenlerde, öğrenci ve işçi subkültürlerindeki öğrenmelerle kısmen açıklanabilir.

Öğrenci gençlerde alkol kullanımı ve madde kullanımının ölçeklerde anlamlı düzeyde olumsuz etki göstermemesi, öğrencilerde alkole ve maddeye yönelmenin psikopatolojiden değil de deneme, merak gibi durumlardan kaynaklandığı şeklinde yordanabilir. Çalışan gençlerde ise her madde kullanım biçiminin mutlaka en az bir ölçekte olumsuz yükselmeye yol açması, çalışan gençlerde herhangi bir maddeye yönelmede psikopatolojinin daha çok rol oynamasından olabilir. Bu yönüyle bakıldığında, öğrencilerde psikopatolojiye gönderme yapılabilecek madde kullanımının özellikle sigara olduğu ortaya çıkar. Çünkü, öğrenci gençlerde sigara içmek Beck Depresyon Envanterinde olduğu kadar Offer Toplam puanlarında da anlamlı düzeyde olumsuz bir yükselmeye neden olmuştur.

KAYNAKLAR

1. Anda RF, Williamson DF. et al. (1990). Depression and the dynamics of smoking: a national perspective, J.A.M.M., 264: 1541-1545.
2. Bass J., Galagher S., Metha K. (1985). Unintentional in Juries among adolescents and young adults, *Pediatr Clin. North*, 32: 31-39.
3. Beck A.T. (19615). An inventory for measuring depression, *Arch Gen. Psychiatry*, 4: 53-63.
4. Berman A.L., Schwartz R.H. (1990). Suicide attemps among adolescent drugs users, *Am. J. Dis. Child*, 144: 310-314.
5. Bukstein O.G., Brent D.A., Kaminer Y. (1989). Comorbidity of substance abuse and other psychiatric disorders in adolescents, *Am. J. Psychiatry* 146; 1131-1141.
6. Deykin E.J., Levy J.C., Wells V. (1987). Adolescent depression, alcohol and drug abuse, *AM. J. Public Health* 77: 178-182.
7. Engs R.C., Slawinska J.B., Hanson D.J. (1991). The drinking patterns of American and Polish Universty students: a cross-national study, *Drug and Alcohol Dependence* 27: 167-175.
8. Glass R.M. (1990). Blue mood, blackened lungs, *J.A.M.A.* 264: 1583-1584.
9. Glassman A.H., Helzer J.E. et al. (1990). Smoking, smoking cessation and major depression, *J.A.M.A.* 264: 1546-1549.
10. Khantzian E.J. (1985). The self-medication hypothesis of addictive disorders: Focus an heroin and cocaine, *Am. J. Psychiatry*, 142: 1259-1264.
11. Kandel D., Logan J.A. (1984). Patterns of drug use from adolescence to young adulthood: I. periods of risk for initiation, continued use and discontinuation, *Am. J. Public Health*, 74: 660-666.
12. Levy J.C., Deykin E.Y. (1989). Suicidality, depression and substance abuse in adolescence, *Am. J. Psychiatry*, 146: 1462-1467.
13. Le Compte W.A., Öner N. (1976). Development of the Turkish edition of "State-Trait Anxiety Inventory, Cross-Cultural Anxiety" de C.D. Spielberger and R.D. Guerrero (Ed.) Washington D.C.: Hemisphere Pub. Co. S. 51-56.
14. Newcomb M.D., Maddahian E., Bentler P.M. (1986). Risk factors for drug use among adolescents: Concurent and longitudinal analysis, *Am. J. Public Health*, 76: 525-530.
15. Offer D., Ostrow E. et al. (1988). The teenage world: Adolescent self-image in ten countries, Plenum Medical Book Co: New York.
16. Öner N. (1977). Durumluk-Sürekli Kaygı Envanterinin Türk toplumunda geçerliliği, Doçentlik Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
17. Özbay H., Şahin N., Hınçal G., Güngör S., Öztürk K.E., Aktas M.A., Aybaş M., Göka E. (1991). Ergenlikte Benlik İmajı: Çalışan ve öğrenci gençler arasında karşılaştırmalı bir araştırma, *Türk Psikiyatri Dergisi*, cilt 2, Sayı 2, S: 82-95.
18. Rogers P.G., Sillings S.M., Adams L.R. (1991). Adolescent chemical dependence: A diagnosible disease, *Psychiatric Annals*. 21: 91-97.
19. Smith D.A., Ehrlich P., Seymour R.B. (19091). Current trends in adolescent drug use, *Psychiatric Annals*. 21: 74-79.
20. Stowel R.J. (1991). Dual diagnosis issues, *Psychiatric Annals*. 21: 98-101.
21. Tegin B. (1980). Depresyonda bilişsel bozukluklar: Beck modeline göre bir inceleme, Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.